

Inhoud:

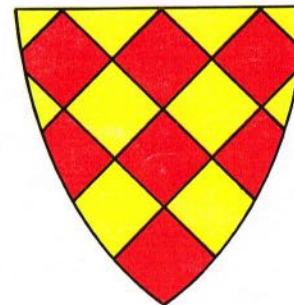
Gedachtenis aan de auwe berrig van Aelse	2
De bronnetjes in het Bunderbos en hun invloed op de plantengroei	5
Elsloo tijdens de periode 1939-1945 II	12
Urmond en Berg aan de Maas in 1889	19
De heren van Elsloo. Het geslacht De Geloës	22
Een tragisch ongeval	32
Uit de kerkkroniek van Elsloo Vervolg (V)	35

Uitgave Heemkundevereniging Maasstreek, gevestigd te Stein

Secretariaat: L.H. Schreurs
p.a. Heirstraat 40
6181 HM Elsloo
04490-71983

Bankrekening t.n.v. Heemkundesnippers Maasstreek:
Rabo 11.41.21.362 (Giro van de bank: 1048855)

Heemkundesnippers Maasstreek

APRIL 1989, NR. 6

Redaktie:
Mr. F. van der Bruggen
P.J. Habets
Dr. ir. A.A. Macco
P.H.A. van Os
L.H. Schreurs
ISBN: 90-70692-10-4
ISSN: 0920-9107

GEDACHTENIS AAN DE AUWE BERRIG VAN AELSE

F. Lemmens

Veur dat út kanaal
wâor aangelag
vûrremde de auwe berrig
de dûrrepse natûhrlikke oerprach
dat wâor woo de hûskes
van zwâ hôag op
in de Maasspiegel
stônge oppekop
diej auw hûskes
wat eijelik neet stônge
mer aan de stiele
berrigzaum hônge
taege de klippe van oze
sjarberg wiej aangeplek
toerisjtisj zeenswaerdig
ônfaelbaar correct
en zwâ geleet de auwe berrig
de gezuimde lendjsjap seerkrôan
ônvergliekelik ônvergaetelik
almachtig wônjersjôan

En wênt ich trûk dênk
aan de auw sjôal oppe berrig
dan wurd út mich
nostalgisj te errig
jâo dâo bekâom ich
mien ieëste ljerstôf
dâodoor hûb ich
waal geijs gunstig gebôf
veural hûb ich
sjôan ljerre sjrieve
dâo moot ich de sjôaljuffrau
posthûhm dankbaar veur blieve
de auw sjôal stông
wiej verankerd ingeslâote vas
tûsje de burgemeijster-weuning

en de Aelserse pieterkas
dâoin zâote aaf en toe Aelser vechterbaaze
in de veiligheidskloes
vlak naeve út model stal
dat auwd Aelser gemeijntehoes

Door zônneklâor gehêuge
zeen ich weer mit dûdelikke trûkblik
oet op dat auwd sjôalpleijn
wooöp maedjes saame mit jônges
dêk speelde gans feijn
wiej tuike in sprênge en steijn-knubbele
kletskes gaeve en sjrêumke-staeke
hûve en bigkele
aevel op de auwe berrig
deeg de sjôljeug auch nâonaame gaeve
door kênjerlikke ingaeving mooste dâomit
laater massa's lûj ljerre laeve
dat raar gedoons geeng de volliksmôndj in
wiej de zeutste kriste kook
al stông zwäget gaaroet neet
es Evangelisj-Christelik- of Burgerlik te book
eijne nâonaam deijt dêgk in geijs en hart
veul pien diej vas genêsteld blijft
es dicriemieneerend elemêntaer getart
wat laevenslank neet gelaemd verstieft

Aevel auwe Aelser berrig
ich zeen dich nog zônneklâor veur mich stâon
in alle laevesdaag
has te neet mâoge vergâon
want veur gans Aelse en streek
gâofs dich
ût richtige
dûrrepse gezich
es de onbetaalbare paarel
van de Maasvalleij
dâôbiej de kunstzinnige omzuimde
opstaeker veur Medammerweij
mit op de achtergrôndj wônjerlik

vûrremend mit park-kastjel
 én heuvel bôsj eijn saamenhangend
 prach landsjappelik gehjêl
 auwe berrig, dich has veur Aelse
 de stielvolste sjitterendste waerd
 op deeze ummer foetelende
 ônrechtvaerdig geregeerde aerd

Aan út ênj van dees weergaeving
 woo ômrêntj ich gedichtelik stilstaon waeges mitbelaeving
 bēnj ich út eijn mit út anger saame
 en waal mit nostalgie piene aan dat almachtig wêurdje aame
 jâo volliges miene lêste draum
 verklaorend weg seerlik stroekgewas en dêo vlak naeve dae historisje
 eijkebaum
 weg zin de hâolwaeskes woo vêul sjôans langs greujde
 zwâ es allerlei friske bleumkes diej dâo jeeder jâor saame prachtvol bleujde
 weg zin alle sâorte oppe auwe berrig woonende veugel
 mit wisselvallig klankklôr gezank
 weg is alle historiej-natûhr-cultûhr
 dâomit door de kanaal aafgeveurde nâoklank
 weg is dae prach-berrigzaum mit geweld verdrônge
 vergrûst zin de hûskes diej wônjerlikhônge bâove de Maasspiegel honge
 weg zin al diej 42 bije de auwe berrig passende hoezer en de koopere
 blinkende waaterpomp
 weg is dâobiej daag nâo daag trampelendmennige auwerwêtse vrouwlûjklomp
 diej nak-jooke en kristalklâorewaater
 út ieëste droog dâobiej hûerbaar wiej muziekgeklaater
 út twjedde vûlde doezende tōbbe
 weg al dat verfrisjend pōmp gedrēnks en dat sjrōmpend wesje en sjrōbbe
 weg is diej strâof-pieterkas mit de auw sjôal en út speelplein en de
 gemeijntestal
 weggestōrreve is auch dae wesjwiever en achter klapkal
 aevel Aelser blijft altied aan de auwe berrig dēnke
 mit nostalgie; ach, kâom hae mer trûk hae koos
 oet zich zellef geij minsj krēnke
 brōng ôs waal vêul gelûk aevel út veurvaaderlik errefdeijl woor opēns mit
 stōmme krach
 wiej es door eijne dûvelse wervelwēndjzwâ 'n 60 jâor geleeje in verneeting
 gebrach

De bronnetjes in het Bunderbos en hun invloed op de plantengroei

A. Duysters, sectie Geologie.

De Bronnetjes

Het Bunderbos, waarvan ook het Elsloerbos (het Hoge en Lage Bos) deel uitmaakt, ligt op en langs de oostelijke dalhelling van de Maas, globaal tussen Elsloo en Bunde en vormt de overgang tussen de hogere Maasterrassen en het huidige Maasdal (zie fig. 1).

Op deze helling ontspringen bronnetjes. Deze worden gevoed door het grondwater van de hoger gelegen oostelijke terrassen en plateaus grenzend aan de dalhellingen.

Deze terrassen en plateaus bestaan uit afwisselend waterdoorlatende lagen en slecht-waterdoorlatende lagen, met een noordwestelijke hellingshoek.

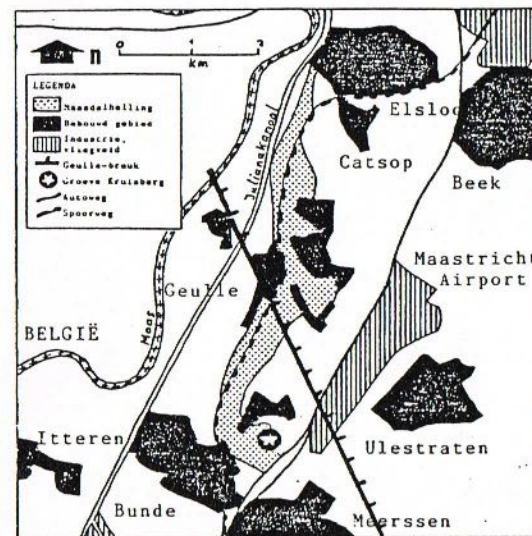

Fig. 1 De Maasdalhelling tussen Bunde en Elsloo.

De bovenste twee lagen van het oostelijk plateau bestaan resp. uit löss en Maasafzettingen met daaronder afwisselend zand- en kleilagen, afgezet in het Mioceen en Oligoceen. Dit zijn periodes uit de geschiedenis van de aarde, die 10 tot 40 miljoen jaren achter ons liggen.

In fig. 2 zijn deze lagen weergegeven.

Zij zijn afgezet in een ondiepe zee en lagunes, die onze omgeving in die periodes bedekten.

De zandlagen zijn goed-waterdoorlatend, in tegenstelling tot de kleilagen.

Het water stroomt over deze slecht-waterdoorlatende kleilagen richting Maas tot aan de dalhelling, waar deze zand- en kleilagen door de rivier zijn afgesneden en opgeruimd.

Direct boven zo'n afgesneden kleilaag zien we de bronnetjes meestal verschijnen.

De hoogte waarop deze bronnetjes uit de helling stromen, bedraagt bij Elsloo ca. 50 m NAP en bij Bunde ca. 85 m NAP.

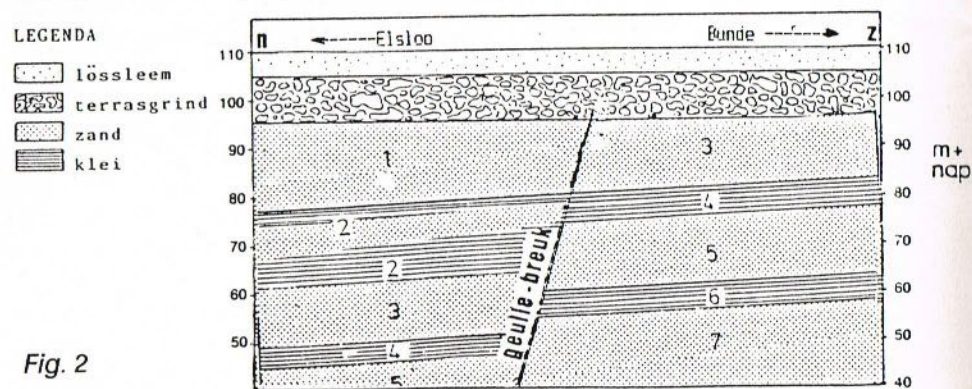

Fig. 2

Ten noorden van de Geullebreuk, Bovenlagen: löss en Maasgrind

Laag:

1. Fijn zand afgezet door de zee in het Mioceen (laagdikte ca. 10 m).
2. Afwisselend zand- en kleilagen met kalkconcreties (Septarieën) uit het Midden-Oligoceen. Deze lagen lopen naar het noorden af van 80-60 m +NAP bij de Geullebreuk tot 50-10 m +NAP bij Elsloo (laagdikte ca. 20-40 m).

Ten zuiden van de Geullebreuk: Bovenlagen: löss en Maasgrind

Laag:

3. Kalkvrij zand (laagdikte 5 à 10 m).
 4. Kalkhoudende klei met NUCULA-schelpen (laagdikte ca. 5 m).
 5. Kalkarm zand (laagdikte ca. 15 m) met aan de basis een dunne laag (ca. 0.25 m) zand met platte vuursteentjes (schuif stenen) en schelpen. Laag 3, 4 en 5 zijn afgezet in het Midden-Oligoceen.
 6. Kalkhoudende klei met Cerithium schelpen (laagdikte ca. 4 m).
 7. Kalkvrij zand (laagdikte ca. 20 m).
- Laag 6 en 7 zijn afgezet in het Onder-Oligoceen.

Op vele plaatsen zijn de hellingen bedekt met afgespoelde löss en grind, erosiemateriaal afkomstig van het oostelijk plateau. Hierdoor zijn de onderliggende klei- en zandlagen moeilijk te zien. D.m.v. boringen is in het recente verleden de ligging van deze lagen bekend geworden. Tijdens het uitvoeren van de boringen ontdekte men ook, dat nabij Geulle de lagen ten noordoosten van een bepaalde lijn sprongsgewijze 15 à 30 m dieper lagen. Ten gevolge van deze breuk in de ondergrond, de Geullebreuk genaamd, stroomt het grondwater zuidelijk van de breuk duidelijk door andersoortige grondlagen dan ten noorden van deze breuk.

Dit heeft weer tot gevolg dat het water van de bronnetjes ten noorden van de breuk een andere samenstelling heeft dan ten zuiden ervan.

In fig. 3 wordt een overzicht gegeven van de bronnetjes in het gebied vanaf Elsloo tot Bunde en Meerssen.

In dit overzicht, dat in combinatie met fig. 2 gelezen moet worden, is duidelijk te zien dat de bronnen ten noorden van de Geullebreuk kalkrijk zijn, die ten zuiden ervan kalkarm.

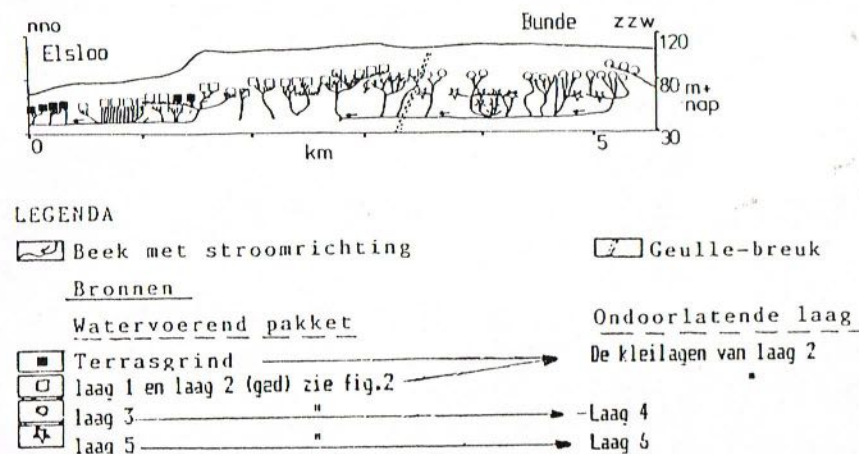

Fig. 3 De bronnen en beken op de Maasdalhelling tussen Bunde en Elsloo.

DE INVLOED VAN DE BRONNETJES OP DE PLANTENGROEI

In de eerste plaats zorgen de bronnetjes ervoor, dat het bos vochtig is en dat beneden aan de helling zelfs moeras is ontstaan.

Hier groeit moerasbos (broekbos), waar vele moerasplanten groeien zoals: zwarte els, dotterbloemen, pinksterbloem, reuzenpaardestaart, watereppe, valeriaan, beekpunge, waterkers, moerasvergeetmenietje, herfststijloos, goudveil en speenkruid.

Ook is het bos op het onderste gedeelte van de helling erg nat en voedselrijk (löss en humus) en bij de kalkrijke bronnetjes ook kalkrijk.

Hier groeien o.a. es, eik, haagbeuk, hazelaar, Europese vogelkers, wilde kers, wilde kardinaalsmuts, bosanemoon, bosbingelkruid, salomonszegel, gele en gevlekte dovenetel, vingerhelmbloem, groot heksenkruid, boserenprijs, ruig klikje, grote keverarchis, eenbes, donkerbosviooltje, maarts viooltje, boszegge, klaverzuring, wijfjes varen, heelkruid, boskortsteel (gras), bosgiersgras, eenbloemig parelgras, daslook, slanke sleutelbloem, en nog vele algemene bosplanten.

Daslook

Groot Heksenkruid

Sommige planten komen in het gehele bos voor, maar andere alleen ten zuiden of ten noorden van de Geullebreuk.

De reden hiervan is o.a. het kalkgehalte van het water.

TEN NOORDEN VAN DE Geullebreuk NABIJ HET KALKRIJKE WATER

1. De REUZENPAARDENSTAART; dit is een zeldzame sporeplant (zoals varens en mossen). Zij groeit langs zuurstof- en kalkrijk water en bij voorkeur net in het water. Deze voorwaarden zijn vooral van belang bij het kiemen van

de sporen, daarna kan de plant zich verder uitbreiden door middel van wortelstokken.

2. De zeer zeldzame SLANKE ZEGGE; (ZEGGEN zijn grasachtige planten. Het bekende parapluplantje behoort ook bij deze familie) een plant van bronbossen.

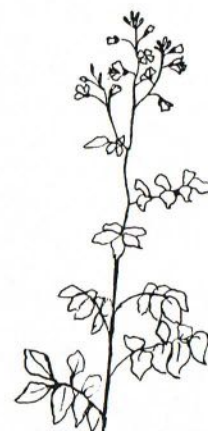
3. De BITTERE VELDKERS; deze plant is naaste familie van de pinksterbloem, zij heeft witte bloemblaadjes en donkere roodbruine helmknoppen. Zij omzoomt de bronbeekjes en bloeit iets later dan de pinksterbloem.

4. De GELE ANEMOON; een zeer zeldzame plant uit de bossen met vochtige en kalkrijke bodems.

5. HEELKRUID; een kleine roze schermbloem vraagt ook een vochtige en kalkrijke bosgrond.

6. DIKNERFMOS; dit groeit vlak langs en zelfs in de bronbeekjes, heeft een gevederd blad en is donkergroen.

7. DASLOOK; een plant die in groten getale bloeit in mei. Men kan daslook al van verre waarnemen door z'n typische uiengeur.

Bittere Veldkers

Bosbingelkruid

Hangende Zegge

8. MARETAK, VOGELLIJM of MISTLETOE; dit is een halfparasiet, die voornamelijk groeit op popelieren en fruitbomen (appel). De plant groeit alleen daar, waar kalk in de bodem aanwezig is. De Geullebreuk vormt hier een duidelijke begrenzing en dit is goed te zien aan de popelieren langs het Julianakanaal ter hoogte van Geulle.

Zowel op natte en droge, maar wel kalkrijke grond groeien bosbingelkruid, donkersporig bosviooltje, maarts viooltje, ruig klokje, bosrank (clematis) en groot heksenkruid.

TEN ZUIDEN VAN DE Geullebreuk NABIJ HET KALKARME WATER

1. HANGENDE ZEGGE; een vrij forse (tot 1.50 m) en zeer zeldzame zegge, groeit in brongebieden en langs de beekoevers in het loofbos.

2. RUIG BEEKDIKKOPMOS; geelgroen 4-25 cm lange sliertjes in of vlakbij het water.

3. GROOT SPRINGZAAD; een gele balsemiensoort (de enig echte inheemse balsemien) komt ook in het noordelijk gedeelte voor, maar zuidelijk veel.

Hier groeien echter ook planten, die zich thuis voelen in een vochtig loofbos en die niet afhankelijk zijn van het kalkgehalte zoals bosanemoon, maagdenpalm, witte klaverzuring, muskuskruid, eenbes, salomonszegel, gele dovenetel en gewone vlier.

In het hoger gelegen gedeelte van dit stuk van het bos (ten zuiden van de Geullebreuk) zijn gebieden, waar de planten meteen op het zand of grind staan. Hier groeien de planten van kalkarme en ook wat minder voedselrijke grond zoals: dalkruid, lelietje der dale, ruwe smelegras, ruige veldbied (vooral waar regenwater langs de helling naar beneden stroomt), trosvlier, kamperfoelie en blauwe bosbes.

Ook de berk is een typerende boom voor deze gronden.

BEDREIGINGEN VAN HET NATUURRESERVAAT

De bronnetjes zorgen dus voor veel variatie in de plantengroei en maken het Bunderbos tot een waardevol natuurgebied.

Behalve in de plantengroei komt dit ook tot uiting in de paddestoelen, vogels, zoogdieren en amfibieën die in het bos voorkomen.

Niettemin wordt dit bos ernstig bedreigd. In de eerste plaats door de vervuiling. Het bronwater bevat veel nitraat afkomstig van overbemesting van het land op de oostelijke plateaus.

Dit heeft tot gevolg dat stikstofminnende planten, zoals brandnetel en kleeftkruid, de andere planten verdringen.

De vuile neerslag van uit de lucht (zure regen) bevordert dit proces nog.

Bij de Kruisberg is een bron ernstig vervuild door de vuilstortplaats aldaar. Ook de wandelaars, trimmers en honden dragen ertoe bij, dat het bos achteruit gaat.

Voor 's winters en in het vroege voorjaar, als de paden modderig zijn, gaat men langs de paden lopen, waardoor voorjaarsbloeiers, zoals bosanemoon en speenkruid, die zich vlak onder of zelfs al net boven de grond bevinden, vertrapt worden.

Bovendien worden er nog steeds vele planten geplukt of uitgestoken (meestal zeldzame of beschermde soorten) met het gevolg, dat deze planten op bepaalde plaatsen totaal verdwijnen.

Hopelijk wordt men zich meer bewust van de waarde van het Bunderbos en helpt iedereen mee om het te behouden.

Literatuur

1. Corten J., Weerts H., *De geologie en de.... Natuurhistorisch maandblad* 76 (9), 1987.
2. Van Os P., Paulussen R., Savelkoul T., Voncken W., *Van drijfzand en haaietanden. Heemkundevereniging Maasstreek (Elsloo)*, 1984.

ELSLOO TIJDENS DE PERIODE 1939-1945 II

H. Rouvroye, Sektie geschiedenis en Genealogie.

Op de gedenkwaardige 10e mei 1940 begon een periode, waarvan niemand ook maar kon vermoeden, dat het 5 jaar zou duren, voordat de vrede zou weerkomen. Om 4 uur in de vroege morgen vlogen grote aantallen Duitse vliegtuigen over, die nauwelijks te zien waren in de ietwat heilige nog donkere lucht.

Een klein half uur later, vloog weer een grote formatie van noord naar zuid over Elsloo. Op deze vliegtuigen, die veel beter zichtbaar waren, werd door de Nederlandse verdedigers met zware mitrailleurs geschoten.

Na een aantal vuurstoten, waarbij enige honderden schoten werden afgevuurd, moest de mitrailleur in de kazemat worden gebracht om de Duitsers op te wachten, die onderweg waren vanaf de grens. Enig resultaat heeft dit mitrailleurvuur niet gehad. Tegen 5.00 uur werd de brug opgeblazen, waardoor een grote bruin-gele wolk opsteeg. Ze brak doormidden en kwam in V-vorm in 't kanaal terecht. Omstreeks 5.30 uur verschenen de eerste Duitsers, waarna een kort, eenzijdig gevecht uitbrak. Aan Nederlandse zijde vielen een dode en twee gewonden te betreuren. De Duitsers hadden geen verliezen. Hoe vreemd wij tegenover het begrip oorlog stonden, werd gedemonstreerd door de toch nog grote aantallen kijkers, die naar het kanaal waren getogen om te zien, hoe de situatie daar was. Datzelfde bleek ook, toen de Duitsers een pantserafweerkanon opstelden op de top van de Maasberg. Een aldaar wonende vrouw maakte tegen de Duitsers de aanmerking: "Jullie moeten niet op die kazemat schieten, want er zitten Nederlandse jongens in".

De Duitsers bouwden direct na het gevecht een voetbrug over het kanaal en een pontonbrug over de Maas. Ten einde deze bruggen te beschermen tegen luchtaanvallen werd luchtdoelgeschut opgesteld op de Berg en op de vlakke stukken tussen kanaal en Maas. De hierna door Elsloo trekkende Duitse legereenheden behoorden tot de 18e infanteriedivisie. Ze mochten voor rust en persoonlijke verzorging nu en dan langs de weg uitrusten. Zonder uitzondering hadden ze op 10 mei tussen de 30 en 40 km gelopen. Ze gingen dan ook meteen liggen, als die kans er was. Met de hun verstrekte marken, waarvan de waarde per "bekendmaking" was vastgesteld, kochten ze brood, boter, vlees, sigaretten, tabak en chocolade. Een ijscoventer die met zijn karretje verscheen, was binnen tien minuten uitverkocht.

Voor de Duitsers waren al deze zaken heerlijkheden, die ze lang niet meer of nog nooit gezien hadden. In de boomgaarden langs de weg werd overnacht. Achtergelaten broodresten werden door een inwoner van Elsloo aan de kippen

gevoerd. Die weigerden dit te eten, waarna de man zei: "Met dit brood en de Ersatzkaffee, die ze drinken, komen ze niet ver". Een schromelijke misrekening, zoals later zou blijken. De artillerie die de Duitsers op de 10e mei in de Drie Koelen en op de Knup hadden opgesteld, kon de dag erna al verder trekken zonder te hebben geschoten, omdat ook de opmars in België zeer snel verliep. De Nederlandse militairen die in de kwartieren waren geconsigneerd, nadat ze hun dode en gewonde kameraden hadden verzorgd, werden naar huis gestuurd.

De schade, door de oorlogshandelingen ontstaan, bleef beperkt tot een paar kapotte ruiten en een nieuwe fiets van een bewoner van de Dorpsstraat, die door een Duitser werd gevorderd. Dit was de eerste fiets die gestolen werd. Later zouden er nog vele volgen! De volgende dagen kenmerkten zich door de voorbijmars van afwisselend kolonnes met paarden en karren en vele compagnieën infanterie. Ook artillerie met behulp van paarden kwam in groten getale voorbij.

De geluiden van de zich snel verplaatsende strijd werden minder. Alleen grote aantallen vliegtuigen bleven overvliegen. Op 11 mei in de namiddag om 3.00 uur was het opmerkelijk stil in de lucht. Er waren geen Duitse vliegtuigen. Wel was er een eenzaam Engels verkenningsvliegtuig, dat van zuid naar noord over de Maas vloog. De Duitse luchtafweer schoot wat ze kon, doch boekte geen resultaat. Het vliegtuig vloog van Elsloo naar Stein, keerde daar en schoot met zijn mitrailleurs op de brug over het kanaal. Daarna gebeurde hetzelfde bij de Maasbrug in Elsloo. Vervolgens verdween het weer in zuidelijke richting. Bij de grenspaal aan de Maas bleef een Duitser dood achter. Hij werd op de Beemd begraven. Medio juni werd hij herbegraven in Sittard en na de oorlog overgebracht naar de begraafplaats in Ysselstein. Op 12 mei arriveerde een Duitse "kriegsberichter" in Elsloo. Vanaf de top van de Berg vertelde hij zijn Duitse luisteraars in snorkende taal, hoe de vesting Elsloo door de zegevierende Duitse troepen was veroverd, welke enorme krijgsbuit in hun handen was gevallen en hoe ze België binnentrokken over de Maasbrug.

De marcherende kolonnes werden halverwege de Julianastraat aangespoord om hun bekende strijdlieden te zingen, zodat de radioreporter goed achtergrondgeluid had bij zijn reportage. De voorbijmars der Duitsers duurde 4 volle dagen.

Hierna werd het even rustig in Elsloo. De loopbrug over het kanaal en de brug over de Maas werden gesloopt en verder naar het westen in de richting van het front ver in België vervoerd. Een bos van telefoonkabels die vanaf Düsseldorf via Tudderden, Sittard en Geleen naar Elsloo liepen, bleef over. Hier staken ze Julianakanaal en Maas over om zich vervolgens naar Hasselt te

begeven, waar het hoofdkwartier van het 6e Duitse leger was gevestigd, na eerst van Düsseldorf naar Sittard te zijn verhuisd.

De kabels van Düsseldorf naar Tudderen waren met voorbedachten rade al in de herfst van 1939 gelegd! Op 15 mei werd de Duitse- of middeneuropese tijd ingevoerd, wat inhield, dat de klok 1 uur en 40 minuten moest worden vooruit gezet.

Ook werd het Duitse strafrecht van toepassing verklaard. Beide maatregelen vormden de eerste in een lange rij, die nog zou volgen en die een "nazificering" van ons land ten doel had. In de eerste bezettingsdagen werd door de Gemeente noodgeld uitgegeven, dat reeds voor het begin van de oorlog was gedrukt. Dit geld was bedoeld om te voorkomen, dat de Gemeentekas in nood zou komen, als de geldtoevoer door oorlogsomstandigheden zou stagneren. Aangemaakt waren coupures van f 2,50 f 1,00 en f 0,25 in aantallen van 600-respektievelijk 1000 stuks. Er werd een bedrag van f 97,50 uitgegeven, dat later op f 0,25 na, weer werd ingeleverd.

In de gezinnen waar vaders of zonen in militaire dienst waren geroepen, braken angstige dagen van wachten aan.

Door het ontbreken van verbindingen moest maar afgewacht worden, of er slachtoffers zouden zijn gevallen. Enkelen kwamen in de eerste dagen al naar huis. De meesten echter moesten wachten tot na 1 juni, toen Hitler besloot de Nederlandse gevangenen vrij te laten.

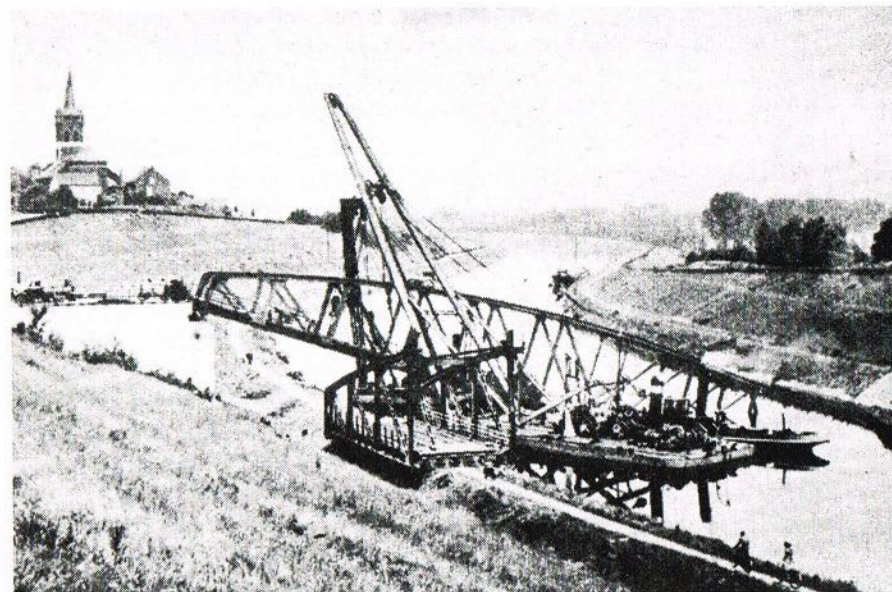
Eind juni waren op één man na allen weergekeerd. Later bleek dat deze ene man in Engeland was terechtgekomen. Op 18 mei werd de verduistering ingevoerd. Dit betekende dat in de verduisteringsuren, die elke dag in de krant werden aangegeven, geen licht uit deuren of ramen mocht schijnen. Bovendien werden de weinige straatlantaarns, die er waren, buiten werking gesteld.

De bedoeling hiervan was, dat overvliegende Engelse vliegtuigen zich niet moesten kunnen oriënteren op het lichtschijnsel. Overtredingen zouden zeer streng worden bestraft. Auto's en fietsen moesten ook verduistering voeren, d.w.z. de lampen moesten worden afgedekt. Alleen een spleet van 3 - 6 cm breed en 1 cm hoog mocht overblijven. Bovendien moest bij auto's die spleet nog worden afgeschermd met een kapje aan de bovenkant, zodat straling naar boven onmogelijk werd. Overigens moest het autoverkeer op last van de Duitsers tot het minimum worden beperkt i.v.m. de krappe brandstofpositie. Plezierritten behoorden tot het verleden. Op 1 juni werd de distributie een feit. Dit betekende, dat een aantal goederen alleen nog maar verkrijgbaar zouden zijn na inlevering van bonnen, die vooraf waren uitgereikt. Op de bon gingen: schoenen, leer, koffie, thee, rijst en grutterswaren. Er waren in die tijd mensen,

die over geldreserves beschikten. Zij konden "hamsteren", dat wil zeggen, dat ze meer waar kochten dan ze nodig hadden voor normale consumptie. De armen die over geen geld beschikten konden dit niet. De Duitsers verboden hamsteren op straffe van gevangenis. In die eerste oorlogsdagen werden we ook al gekonfronteerd met de luchtoorlog, zij het in beperkte mate.

De Duitsers stelden in onze omgeving zoeklichten op, ten einde Engelse vliegtuigen op te zoeken, die in heldere nachten overvlogen.

In de nacht van 16 op 17 mei werden we voor het eerst opgeschrikt door een vliegtuig, dat boven Stein 2 lichtkogels uitwierp, waardoor de omgeving hel werd verlicht. Hierna wierp dit vliegtuig 3 brisantbommen op de haven van Stein. 2 Loodsen brandden af en de hoofdtelefoonkabel werd vernield.

De scheepvaart naar Maastricht weer vrij Met vereende krachten worden de bruggdelen uit het Julianakanaal „opgevist” en op den oever neergelegd. Een foto van zulk een werk, bij het bekende punt te Elsloo.

Velen waren buiten gaan kijken naar dit schouwspel en konden toen voor het eerst het geluid van vallende bommen horen, een geluid dat bepaald niet prettig was. Het was de voorbode voor de vele nachten, die nog zouden volgen! Tussen 10 en 16 juni werden de bruggdelen, die nog in het Julianakanaal lagen, verwijderd en naar Stein gebracht. Ze zijn nooit meer teruggekomen.

Op 1 juli was scheepvaartverkeer tot Maastricht weer mogelijk. Voor degenen die over het kanaal moesten, werd een veerdienst ingesteld met een roeiboot. Deze veerdienst was op de normale uren geopend. 's Avonds was geen verkeer mogelijk. Op 15 juni gingen brood en bloem op de bon en op 1 juli boter, margarine, vetten, olie, vermicelli en maizena.

Van 1 tot 6 juni werd een Duitse compagnie van 180 man en 27 paarden in Elsloo ondergebracht, die het net van telefoonkabels moesten opruimen. Ze werden ondergebracht in het kasteel, het toenmalige patronaat, een danszaal en bij particulieren. In tegenstelling tot in andere plaatsen verliep de verjaardag van Prins Bernard rustig. Er waren enkele vlaggen uitgestoken en men liep met oranjestrikken.

Het uitsteken van vlaggen was overigens een paar dagen eerder verboden, omdat ons volk in een toestand van grote rouw verkeerde. Men trachtte hiermee te voorkomen, dat de eerste verjaardag van een lid van ons koninklijk huis een demonstratie tegen de Duitsers zou worden. Ook in die dagen werden we ernstig gewaarschuwd ons niet vriendschappelijk te gedragen jegens de vele duizenden krijgsgevangenen, die uit Frankrijk en België naar Duitsland werden vervoerd, vaak onder zeer slechte omstandigheden.

Men kon ze in grote aantallen vanaf Maastricht via Meerssen en Beek te voet naar Duitsland zien marcheren. Overnachten moesten ze in de open lucht.

Het verstrekken van water, voedsel of sigaretten werd als een anti-Duitse demonstratie gezien en er werd bedreigd met schieten. Op 25 juni werd in de kranten de oprichting van de Nederlandse Unie bekend gemaakt.

De R.K. Staatspartij en het R.K. Werkliedenverbond adviseerden de leden om lid te worden van de Unie, die overigens nogal omstreden was bij andersdenkenden en andere politieke partijen. Hier zag men de Unie als een mogelijkheid om de Duitsers te doen weten, dat men als één blok tegen hun doeleinden was. In de Gemeente Elsloo ontstond dan ook een zeer bloeiende afdeling. Op 12 augustus kwamen textiel, zeep en waspoeder op de bon en op 14 september vlees, vleeswaren, kaas en petroleum. Doordat de graanvoorraad zeer krap was, was men genoodzaakt meer graan te gaan teien en minder vee te houden. De Landbouw moest 10% van de veestapel opruimen. Het vlees werd grotendeels naar Duitsland afgevoerd. Het sprak vanzelf, dat het slechtste vee werd afgeleverd. Ook pluimvee moest eraan geloven. Twee derde van de pluimveestapel moest worden opgeruimd.

Tenslotte moest ook de varkensstapel met de helft worden verminderd. De gewone burger die meestal een hok met kippen had, mocht uiteindelijk niet meer dan vier kippen houden.

Enkele dagen voor de verjaardag van onze toenmalige koningin Wilhelmina - de verjaardag viel op 31 augustus - werd afgekondigd dat het op straffe van gevangenis verboden was te vlaggen of speldjes of bloemen in kleuren te dragen. Men liep in die tijd nl. met een goudsbloem of een anjer in het knoopsgat.

Op 22 oktober werd Winterhulp Nederland opgericht, in navolging van Duitsland. Verenigingen werden opgetrommeld, die met collectebussen huis aan huis collecteerden voor de armen. Iedereen die wat in de bus deed, kreeg een speldje in de vorm van een molen, dat bestreken was met lichtgevende verf. Zo kon men elkaar zien, als men in donkere avonden op straat liep. De opbrengst was matig, want men vertrouwde de zaak niet. Men dacht dat alleen Duitsgezinde armen zouden worden geholpen. Later in de oorlog vond men zelfs niemand meer bereid om met de collectebussen te lopen en werden gemeentendiensten en politie aangewezen om dit werk te doen. Op 30 oktober werd de "spertijd" ingevoerd wat inhield, dat men tussen 's nachts 12 uur en 's ochtends 4 uur niet op straat mocht. Op 16 november gingen eieren, koek, gebak en gort op de bon en op 15 december gas, elektra, kolen en peulvruchten. Met het langer worden van de nachten kwamen langzaam maar zeker meer Engelse bombardementsvliegtuigen over, die hun bommenlast naar Duitsland brachten. De Duitsers probeerden dit tegen te gaan door het plaatsen van nog meer zoeklichten en het inzetten van meer nachtjachtvliegtuigen, die hun basis hadden in het Belgische St. Truiden en later ook in Venlo.

De komst van Engelse vliegtuigen werd aangekondigd door een vooralarm op de Staatsmijn Maurits op het moment, dat de vliegtuigen de kustlijn passeerden.

De cokesovens van de cokesfabriek werden dan niet meer getrokken, zodat het felle lichtschijnsel van de uit de ovens vallende cokes niet meer zichtbaar was. Normaal was dit schijnsel van uit de lucht tot op 100 km goed zichtbaar. Na korte tijd werd dan het zingende geluid van de toen middelzware, tweemotorige vliegtuigen hoorbaar. De zoeklichten flitsten aan en de zoekpartij begon. De felle lichtstralen van de zoeklichten gingen heen en weer, totdat ze een slachtoffer hadden gevonden. De lichtbundels werden alle op dat ene punt gericht, waarna de patrouillerende nachtjager het werk kon afmaken en de onfortuinlijke tegenstander neerschieten.

Soms dook zo'n vliegtuig in de straal van het zoeklicht en beschoot dit met zijn mitrailleurs. Het licht werd dan ijlings gedoofd. Het was een fascinerend

gezicht en velen gingen naar buiten om het schouwspel waar te nemen, zich niet bewust van de gevaren, die eraan waren verbonden.

Was de situatie erg dreigend, dan werd met de sirene luchtalarm gegeven en moest men naar de kelder. De mensen van de luchtbescherming en brandweer moesten naar de hun aangegeven posten en konden deze weer verlaten, als de situatie veilig was.

1940 Eindigde zoals het was begonnen. De winter van 1940 - 1941 was even streng als zijn voorganger.

Tot op dat moment was Elsloo gespaard gebleven van calamiteiten. De distributie en andere beperkende maatregelen hadden het leven wel bemoeilijkt maar niet onmogelijk gemaakt.

URMOND EN BERG AAN DE MAAS IN 1889

door H. Strijkers

Gemeente

Honderd jaar geleden bestond de gemeente Urmond uit de kerkdorpen Urmond en Berg aan de Maas. Vanaf 1800 deelden ze binnen de gemeente Urmond lief en leed. In 1889 stond burgemeester Peter Nicolaas Strijkers aan het hoofd van de 1204 zielen tellende gemeente.

De gemeente Urmond omvatte drie "kerkelijke gemeenten", namelijk de R.K.-parochie St. Martinus Urmond, de R.K.-parochie St. Michaël Berg aan de Maas en de Nederlands Hervormde Gemeente Urmond. In Urmond was pastoor Theodorus Josephus Hubertus Smeijers de geestelijke leidsman, terwijl dominee Willem Cannenburg van Ingen dit voor de Urmondse protestanten was. Pastoor Jan Renier Op den Kamp was de kerkelijke gezagsdrager van Berg. Op 1 januari 1889 leefden er in de gemeente Urmond aanmerkelijk meer mannen dan vrouwen, namelijk 643 tegen 561 vrouwen. In datzelfde jaar werden 42 kinderen geboren en overleden 25 personen. Verder vestigden er zich 34 nieuwe inwoners en verlieten 26 inwoners Urmond.

Gemeenteraad

De Urmondse gemeenteraad bestond uit zeven personen. Het waren:

Peter Nicolaas Strijkers	Urmond
Peter Joseph Hubert Schulp	Urmond
Mathieu Cosemans	Urmond
Hendrik Kurvers	Berg
Hendrik Wilh. Kurvers	Berg
Jan Michiel Kuipers	Berg
Lambertus Arnoldus Hubertus Gelissen	Urmond

Het college van Burgemeester en Wethouders bestond uit de eerder genoemde burgemeester Peter Nicolaas Strijkers en de wethouders Mathieu Cosemans en Jan Michiel Kuipers.

Het honorarium van Urmonds eerste burger bedroeg f 170,- per jaar. De beide wethouders moesten het doen met f 35,- per jaar. De nachtwachter van Urmond streek f 75,- per jaar op, terwijl de veldwachter f 140,- per jaar verdiende.

In 1889 bestond er een heel ander kiesstelsel in Nederland. In die tijd funktioneerde het zogenaamde censuskiesrecht, wat inhield, dat de

kiesgerechtigden een bepaald bedrag aan belasting per jaar moesten betalen, vooraleer men mocht stemmen.

Van de 1204 Urmondse ingezetenen waren er slechts 36 stemgerechtigd. Alleen deze personen konden dus hun stem uitbrengen op de gemeenteraad, Provinciale Staten en de Tweede Kamer. In Urmond werden op 16 juli 1889 verkiezingen gehouden voor twee nieuwe raadsleden. In die tijd trad niet de voltallige raad af; in tegenstelling tot het huidige kiessysteem. Met 16 stemmen werd L.A.H. Gelissen gekozen, terwijl J.M. Kuipers goed was voor 14 stemmen en hiermee weer in de gemeenteraad kon plaatsnemen.

Financiën

Honderd jaar geleden zag het financiële plaatje van Urmond er heel anders uit. Op de begroting van Urmond in 1889 prijkte het totaal bedrag van f 3946,79.

De toestand van de "gemeentegebouwen" was onvoldoende. De straten, riolen en "waterleiding" waren volgens de toen geldende begrippen in goede staat. De wegen en voetpaden waren zelfs "in zeer goede staat".

In 1889 overleden er vier kinderen aan roodvonk. Om verdere besmetting te voorkomen werden de huizen, waar deze kinderen waren overleden, met karbolzuur ontsmet. Eveneens in 1889 werden 36 koepokineningen verricht in Urmond en Berg. Het gebruikte pompwater was in 1889 helder en zeer goed van smaak. De gemeente gaf in dat jaar precies veertig gulden uit aan genees-, heel- en verloskundigen. Van de 25 overleden inwoners in 1889 werden er 13 in Urmond en 12 in Berg op de rooms-katholieke kerkhoven begraven.

Brandweer

Urmond bezat een goede brandspuit met toebehoren. De kosten van de brandweer bedroegen precies tien gulden. Drie ingezetenen van de gemeente waren ingelijfd in militaire dienst, terwijl 22 personen actief waren in de gemeentelijke schutterij. De totale sterkte van dit weerbaarheidskorps bedroeg 36 personen.

Onderwijs

De staat van de Urmondse school was zo slecht, dat deze door de bevoegde instanties was afgekeurd om hierin nog les te geven. De jaarsalarissen van de onderwijzers vergden een bedrag van f 1150,- per jaar. De onderhoudskosten van het schoolgebouw bedroegen f 70,- per jaar, terwijl aan de onderwijzerswoning voor f 15,- werd vertimmerd. Aan pensioenpremies voor de onderwijzers moest de gemeente f 12,- per jaar betalen. De totale kosten

voor het onderwijs in Urmond in 1889 waren f 1247,-. Hier tegenover stond een rijkssubsidie van f 200,- per jaar.

oud Gemeente School

Inplaats van het afgekeurde Urmondse schoollokaal verrees in 1890 bovenstaande Urmondse school met onderwijzerswoning.

Landbouw

De toestand in de landbouw was enigszins verbeterd "door de aanzienlijke prijzen, die voor het vee besteed worden", aldus een zinsnede uit het gemeenteverslag. De waarde van de gemeentegronen werd geschat op f 1000,-. Verhuurd brachten deze goederen f 50,- per jaar op.

De veestapel in de gemeente nam in 1889 toe. De Urmondse en Bergse landbouwers bezaten in 1889 in totaal 4 veulenmerries, 24 veulens en werkpaarden, 6 springstieren, 185 melkkoeien en vaarzen, 190 kalveren en pinken, 40 stuks mestvee en trek-ossen, 12 schapen, 65 geiten en bokken en 50 varkens.

Het bosbestand ("opgaand hout") van Urmond en Berg bedroeg precies 41.110 M2. Op de akkers van Urmond en Berg werden de volgende produkten geteeld: tarwe, rogge, gerst, haver, boekweit, aardappelen, vlas, mangelwortels (voederbieten), koolrapen en klaver.

Bronnen

1. Volkstelling 1889 (Urmond)
2. Gemeenteverslagen Urmond (1889)

De heren van Elsloo

Het geslacht De Geloës II

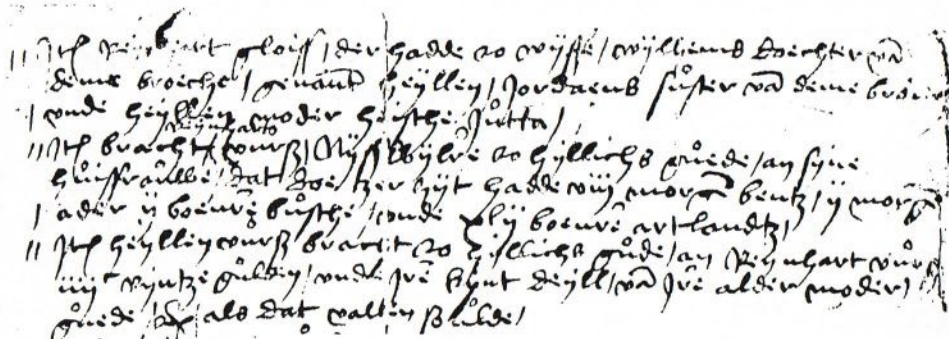
P.J. Habets, sectie Geschiedenis en Genealogie

Het adellijk geslacht De Geloës is afkomstig van Aken. De oudste vorm van de naam is Galoys. Bekende varianten zijn Gloys, GLoesse, Glois en Geloësse. De naam zou afgeleid zijn van Nicolaus.

I. Renér de Geloës, geboortig van Aken, woonde op het goed Ophoven. Hij wordt in de archiefstukken vermeld als "schildburndige man van wapenen" en "schildborstige (= edelgeboren) Heer", zoon van N.N. Galoys.

Hij werd door Jan III, de hertog van Brabant, beleend met het adellijk huis Nijswiller en enkele daar in de buurt gelegen landerijen. In de landen van Dalhem en Limburg bezat Renér aanzienlijke goederen.

Zijn echtgenote, Alida van den Broeck, bracht ten huwelijk: 400 Rijnse guldens en het kindsgedeelte van haar "alder moder zho als dat vallen soude". Uit het huwelijk is slechts een zoon bekend, Jean (II).

Handwritten manuscript snippet showing a portion of the original text in a cursive script. The text is written in a dark ink on aged paper. It appears to be a transcription of the printed text on the opposite page, but in a different hand and with some variations in punctuation and capitalization. The text is written in a cursive script, likely from the 14th or 15th century. The text is written in a cursive script, likely from the 14th or 15th century. The text is written in a cursive script, likely from the 14th or 15th century.

Afbeelding 1

Afbeelding 1: Een gedeelte van de beschrijving van de goederen van Renér de Geloës te Nijswiller in de 14e eeuw.

It(em) Reynhart gloiss, der hadde to wijffe Wijnhems doechter vande deme broeche, genant(en) heyllen, Jordaens suster va(nde) deme broeche ende heyllen moder heisthe Jutta.

It(em) bracht Rijnhart vurs(chreven) Nyswijre to hylliches guede, an sijne huisfrouwe, dat doe zer hijt hadde viii morgen bentz, ii morgen ader ii boenre busthe, ende xlii boenre acerlandtz.

It(em) heyllen vurs(chreven) bracht to hyllichs gude, an Reynhart vur(schreven) iiiic Rijntze gulden, ende jo(ffer)e kynt deyll, va(nde) jo(ffer)e alder moder zho als dat vallen soude.

II. Jean de Geloës, heer van Ophoven, keurde op 4 november 1431 de overdracht goed van het huis Nijswiller aan Willem van de Broeck (dd. 22-7-1372) en doet samen met zijn zoon afstand van hun rechten.

Jean woonde sinds zijn huwelijk met Catharina van Pfaffendorf op de cijnshof Ophoven. Twee hunner kinderen zijn bekend:

1. Jean, volgt onder III.

2. Steven de Geloës van Nijswiller, heer van Ophoven. Hij huwde Hillen N.N. Het huwelijk bleef kinderloos. Steven maakte op 10 januari 1469 zijn testament op, waarin hij zijn goederen naliet aan zijn neven Jean (III.2) en Reiner (III.3). De beide broers is veel onrecht aangedaan. In de daarom ontbrande strijd, geleid door de twee neven Jean en Reiner, heeft de familie ook nog veel eigendommen verloren, o.a. te Pfaffendorf, Harff, Tichelen en Loe.

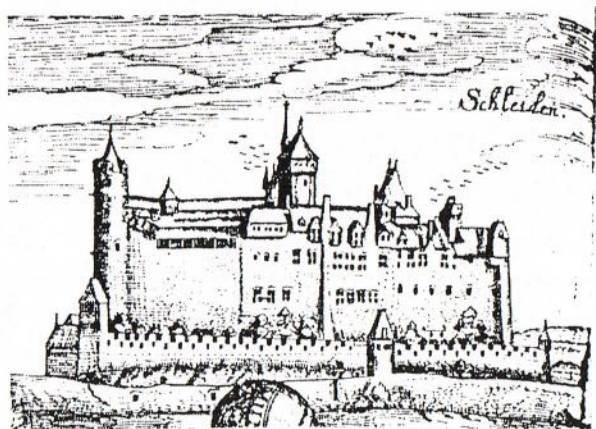
III. Jean de Geloës overleed rond 1485. Hij had met Conrada van Blijden 3 kinderen:

1. Barbara de Geloës, die in 1450 aangenomen werd als adellijke kloosterjuffrouw te Merendaal bij Keulen.

2. Jean de Geloës, volgt onder IV.

3. Reiner de Geloës van Nijswiller, bleef ongehuwd.

Na het overlijden van zijn vader werd hij burchtman van Schleyden. Door de graaf van Manderscheid werd hij op 23 juni 1485 beleend met diverse goederen te Schleyden, waaronder de "volmuhle".

Afbeelding 2: De burcht van Schleyden volgens een oude gravure.

Conrada huwde in tweede instantie Adam van Printhage. Tegen hem werden langdurige processen gevoerd, omdat deze een aantal goederen (en ook de voor hem belastende documenten), in zijn bezit hield. Op basis van het erfrecht meenden de kinderen recht te hebben op de goederen.

IV. Jean de Geloës was "knaap van wapenen" van het aartsbisdom Keulen. Het huwelijkscontract van zijn eerste huwelijk met Alida Hapart is opgemaakt door notaris Johannes van Ophoven op 31 mei 1465. De moeder van Alida schenkt haar (op 2 juni 1475) bij overlijden: "alle hoere cleuderen, meubelen, cleymotten, hoeren lijven toebehorende mit noch 200 Rijsche guldens". Het huwelijk van Jean met Alida bleef kinderloos.

Uit het tweede huwelijk met Catharina de Vilters werden de volgende kinderen geboren:

1. Jean de Geloës. Hij was student aan de universiteit van Leuven in 1520. Bij het overlijden van zijn vader verkreeg hij de cijnshof van Crutsen, de hof van Royen (Diepenbeek), enige renten te Heer, Gronsveld en Wijk (Maastricht) en een bedrag van 1000 goudguldens.

Jean was vroom en bemind "...nyeman ongelick doende...". Hij overleed ongehuwd te Hasselt, waar hij op 22 december 1563 bijgezet werd in het familiegraf in de St. Quintinuskerk.

2. Etienne de Geloës, volgt onder V.

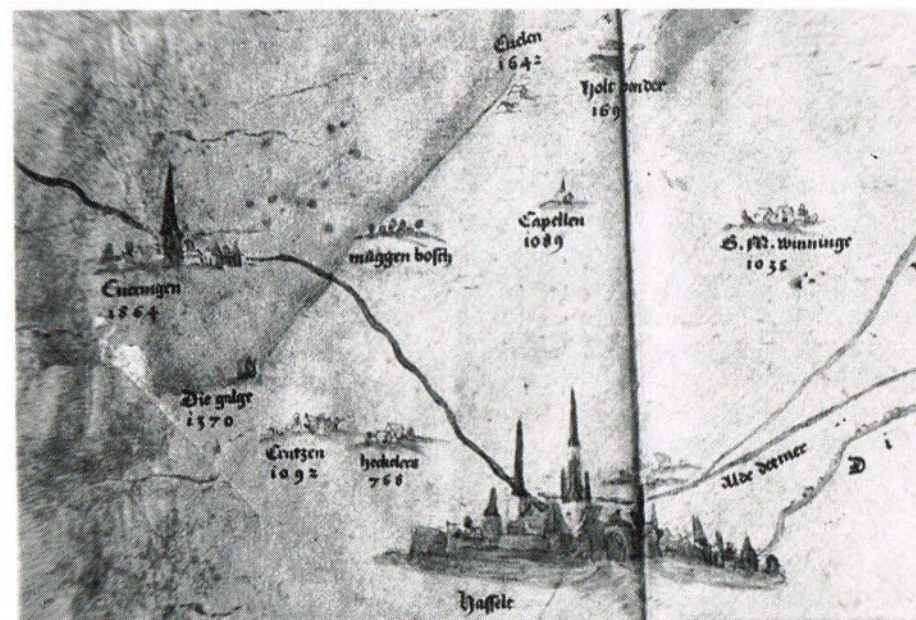
3. N.N., overleed ongehuwd.

4. N.N.

Catharina de Vilters bracht de hof van Crutsen in de familie De Geloës bij gelegenheid van het huwelijk van haar zoon Etienne (Steven) met Margaretha de Chiney (weduwe Tijpouts). Dit zeer belangrijke goed bleef in het bezit van de familie De Geloës, met name in de tak De Geloës d'Elsloo, tot de twee helft van de 19e eeuw.

Na de dood van de beide ouders volgde de definitieve verheffing van het goed op 13 april 1518.

De hof van Crutsen was gelegen onder Hasselt langs de Kuringerbaan tussen de "Heckeleer" en de galg. Het was een groot/leen van het graafschap Loon.

Afbeelding 3. Kaart met de ligging van de hof van Crutsen.

Een beneficium (leen) werd in bruikleen afgestaan aan een vrij man, met als tegenprestatie een levenslange dienstbaarheid (of vazaliteit) van militaire aard. De belangrijkheid van Crutsen blijkt al uit de aanduiding "een gans heregewij" (een volledige krijgsuitrusting).

De heren van Crutsen waren ridderdienst verschuldigd aan de graaf van Loon en beschikten over 2 schildknapen. De een was houder van het goed van Vechmaal binnen Hasselt, de ander van de hoeve van Hilst.

Ruiterdienst was al verplicht voor een boer met 5 bunder land. Evenals de ridders bezaten dezen al een harnas met uitrusting.

De hof van Crutsen bestond uit een boerderij, een leen- en een laathof. Rond 1450 bedroeg de oppervlakte meer dan 44 bunder (ha) en groeide door aankopen uit tot 52 bunder in 1788.

Het bestuur van de laathof bestond uit een "meier" (voorzitter) en 7 laten (horigen of mansionarii). Soms was de eigenaar zelf de meier. Was deze dan ook nog van adel, dan werd gesproken van een adellijk laatgoed. De taak bestond uit het innen van de cijzen t.b.v. de heer. Meestal werden deze in natura betaald. De laathof bezat de lagere rechtsbevoegdheid en was afhankelijk van de schepenbank van Hasselt. De omvang van de laathof bedroeg ongeveer 20 laten.

Het Loonse leen bezorgde de familie De Geloës niet alleen het recht om toe te treden tot de Zaal van Kuringen, maar ook het recht op intreding in l'Etat de la noblesse du Pays de Liege et du Comté de Looz. Tot in 1700 werd Crutsen, toebehorend aan De Geloës, geciteerd als leen, dat "la taxe noble" betaalde. De laatste bezitter van Crutsen was Madame la Marquise douairière de Grimaldi, geboren Comtesse de Geloës.

V. Etienne (of Steven) De Geloës was vanaf 1518 lid van de ridderschap. Het verdere verloop van zijn carrière is indrukwekkend te noemen.

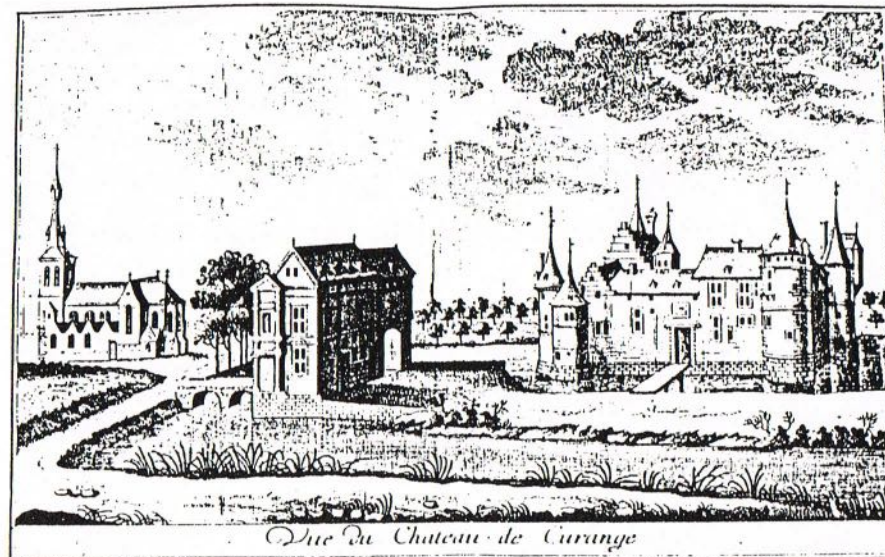
- Everard de la Marck, de bisschop van Luik, neemt Etienne aan op 7 oktober 1520 tot zijn "diener ende huysgesinnen en laten te ende genieten en gebruiken, allen eeren, voerdelen, prouffijten ende preeminetien, tot onze dienen ende huysgesinnen ende dagelikken familien toebehorenden".

- Hij werd op 21 juli 1531 door de abdis Mechteld van Lechyen en de hele convente van het adellijk klooster van Herckenrode (bisdom Luik) gekozen tot hun "...momboir ende voiganger, om hetselve kloister te vergaen, te verstaen ende te verantwoorde, desgelycken aansproken, rechtsvoerderinghen ende proceduren met rechte van hunnen weghe te moghen doen, desghelijcx ghichten oft transpoorten te doen oft te ontfanghen uit hunnen consen..".

- Op 26 september, volgt de benoeming, samen met frater Nicolaus Frezart, Willem Bloesen en Godefridus Gielkens om in moeilijke gevallen als scheidsrechters op te treden voor het klooster van de H. Maagd van de Goede Hoop van de orde van Premonstreit (Diocees van Kamerijk).

- De bisschop van Luik, Cornelis van Berghem, stelt hem op 21 juni 1538 aan tot schout van de schepenbank en heerlijkheid Curingen. Nog dezelfde dag,

door een andere commissiebrief, benoemt de bisschop hem ook tot kasteelbeheerder ("Kastelijn") van het slot en huis Curingen.

Afbeelding 4. Het slot en huis Curingen.

- Op 14 februari 1542 ontving hij opnieuw van de bisschop het beheerderschap, met een nadere regeling van de rechten die aan dit ambt waren verbonden.

- Een herbenoeming vond plaats op 20 augustus 1544 door de opvolger van de bisschop, Georg van Oostenrijk. De toelating door het kapittel van de kathedrale kerk van Luik volgde op 24 augustus van datzelfde jaar.

- Dezelfde bisschop stelde hem op 20 juni 1545 aan tot schout van Hasselt. Herbenoemingen vonden plaats, door de opvolgers van Georg van Oostenrijk, op 18 juni 1557 en 15 juni 1564.

- Robert van Berghem, bisschop van Luik, stelde hem op 10 mei 1560 aan tot stadhouder van de lenen van Loon, na de dood van Johan van Salm. Een herbenoeming door bisschop Gerard van Groesbeek vond plaats op 30 juni 1564.

Etienne de Geloës heeft een genealogie van zijn familie samengesteld, welke zich in het Rijksarchief van Limburg te Maastricht bevindt.

Anno 1576 den 23 January, Smaendachs
smorgens nae seven uren waert Ryner
gebornen, onder mercurio hedt licht waes
in scorpio, Den 26 dach dar nae, kersten
gedaen ende Ryner ghieten, nae syns moeders
vaeder (zalig) die pater waren, Joncker
Ryner hoen syn oem, ende Joncker Conrardt
van Corttebach syn neeff, Die pate kerckens
huysfr syn moenn jouffr vaelborch
van horion, Den 21 dach september A^o 1585 waert Ryner gevrompt tot hasselt
syn pater waes, den deken van synt pauls tot luyck.

Afbeelding 5: Uit de genealogie "Aefkoms van mijns vaeders wegen" door Steven de Geloës.

Anno 1576 den 23 januari, smaendags smorgens nae seven uren waert Rijner geboren, onder mercurio hedt licht waes in scorpio. Den 26 dach dar nae, kersten gedaen ende Ryner ghieten, nae syns moeders vaeder (zalig) die peteren waren, Joncker Ryner hoen, syn oem, ende Joncker Conrardt van Corttebach syn neeff. Die pate kerckens huysfr syn moenn jouffr vaelborch van horion. Den 21 dach september A^o 1585 waert Ryner gevrompt tot hasselt syn pater waes den deken van synt pauls tot luyck.

De volgende kinderen werden geboren uit het huwelijk met Margaretha de Chiney:

1. Jean de Geloës, volgt onder VI.
2. Thierry de Geloës, geboren op 12 februari 1520. Gevormd op 19 juli 1524. Hij overleed op 9 juli 1526.

3. Nicolaas de Geloës, geboren op 16 oktober 1522. Hij werd gevormd op 20 juli 1526 en overleed op 2 december 1552 te Brussel. Hij is begraven in de St. Gudulekerk.

4. Philippus de Geloës is geboren op woensdag 15 maart 1525. Hij werd ten doop gehouden door de Prins-Bischop van Luik, Everard de la Marck, namens zijn peter Philips van Cleef en Van der Marck, heer van Ravenstein.

5. Catharina de Geloës: gedoopt op 8 juni 1530 en overleden op 3 september van datzelfde jaar.

Uit het tweede huwelijk van Etienne met Maria van Elderen werden geen kinderen geboren.

Van Etienne de Geloës is een bastaardzoon bekend: Jean de Geloës. Hij werd op 15 juni 1556 aangenomen als kanunnik-diaken van het kapittel van Cortessem.

Etienne de Geloës is 88 jaar oud geworden. Hij was een krasse oude heer, want op zijn 84ste levensjaar kon hij nog lezen en schrijven zonder bril.

Hij werd in de kerk van St. Quintinus te Hasselt begraven, samen met zijn echtgenote Margaretha de Chiney, hun zoon Jean en diens echtgenote Josina van Kerckhem, voor het altaar van O.L. Vrouw.

Afbeelding 6.

De grafsteen draagt het volgende opschrift:

Hier rusten die ere(n)t feste Jonck(er) Steven Geloës, doe(n) ter tiet Stadthelder der lue(n)ser Lee(n)salen sterf A(nn)o 1581 den 7 juli e(n)de sy(n)e huysvroe jouffrow Margriet van Cyney sterff A(nn)o 1536 de(n) 14 november. Sijne(n) so(n)e Jonck(er) Jan Geloës sterf A(nn)o 1594 den 6 february met syen huysvroe jouffrow Jorina van Kerckhem sterf A(nn)o 1579 den 28 july.

De grafsteen vertoont de beeltenissen van het echtpaar De Geloës-Kerkhem en op de pilasters de wapens van de kwartieren. Links van boven naar beneden van De Geloës, De Vilter, Chiney en Repen. Aan de rechterkant Kerckhem, Huldeberghen, Moer van Walde en Dobbelsesteen. Christiaan Munters beschrijft het volgende in zijn Dagboek van Gebeurtenissen over Etienne (Steven) de Geloës:

"Anno XXXIII (1533) den XXVII may heeft Joncker Steven Geloës van Hasselt gelacht V oft VI knechts voer Herckenroy om den scoutet van Tricht te vanghen, dese selve scoutet had Joncker Steven ontleent waet duysentich goltgulden ende Joncker Steven had hem met recht verwonnen dat hy mocht vanghen ende spannen daert hem mogelyck weer, maer der scholtes ontquam, dese scoutet had te Herckenroy syn dochter gewielt."

Deze schout van Maastricht in 1533 was hoogstwaarschijnlijk Conrard van Gavre, de Heer van ELSLOO, Diepenbeek enz..

Literatuur en Bronnen:

1. Zie deel I over de Heren van Elsloo in *Heemkundesnippers Maastreek* nr 5, 1988
2. Baerten D.J., *Het graafschap Loon. Van Gorcum, Assen* 1969
3. Butkens, *Trophées du Brabant I.*
4. Bussels Dr. M., *Hasselt 750 jaar 1232-1282.*
5. Bussels Dr. M., *Drie oude kerken van Hasselt.*
6. Corswaren de Chevalier J.G. en Jamine J.J.M., *Monographie d'église Saint-Quintin, Hasselt* 1870.
7. Etienne C. v. en Beeck R op de, *De grafkunst in Belgisch Limburg. Van Gorcum, Assen* 1981
8. Galesloot, *Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant. Brussel* 1865
9. Grauwels Dr. J., *Dagboek van Gebeurtenissen, opgetekend door Christiaan Munters 1529-1545. Maaslandse Monografie* 1972

10. Herckenrode, *Collection des tombes, epitaphes et blasons de la Hesbaye*, 1845
11. Mosmans C. *Heren van Wittem*, 1923
12. RAL te Maastricht, *Archief de Geloës, inv. nrs. 828 en 754*
13. Vosterman van Oyen A.A., *Franquinet J.D., Ann. Gen. des Pays-Bas, Maastricht* 1874
14. *L'ancien pays de Looz*, 1907 en 1910
15. *P.S.H.A.L.*, 1871 en 1937
16. *Verzamelde opstellen, Hasselt VI*, 1930.

Een tragisch ongeval

A.A. Macco, sectie Geschiedenis en Genealogie

Rond 1660 verlieten Mathias Delbressine en zijn echtgenote Anne Remacle hun geboorteplaats om zich in Stein te vestigen. Het gezin bracht 3 kinderen voort: Margaretha, Johannes sr. en Mathias. De twee jongste kinderen zijn hoogstwaarschijnlijk in Stein geboren. Vast staat, dat de familie Delbressine nog tot het einde van de 17e eeuw contacten onderhield met hun bakermat. De familie lijkt zich goed in Stein te hebben kunnen aarden. De talrijke nazaten blijken tot in deze eeuw redelijk honkvast te zijn geweest. Alle nog in Stein wonende Delbressines stammen van bovenstaand echtpaar af. Van beroep waren ze merendeels landbouwers, maar daarnaast treffen we ook (bat)burgemeesters, een griffier, kleermakers en smeden aan.

Mathias verkocht snel na het overlijden van zijn vader, Jean Mathias (op 26-4-1670), zijn deel van de erfenis aan zijn zus Damide en aan haar weeskinderen. De nalatenschap bestond uit goederen, landerijen en renten. Van Mathias is onder meer ook bekend, dat hij een inscriptie in een kamer van het kasteel van Stein heeft gemaakt. Dat hij deze niet heeft af kunnen maken blijkt uit de inhoud: "Anno 1670 den 9 august heb ick Mathis Del Bresse.....". Veel is bekend over het geslacht Delbressine, dat een achterhaalde geschiedenis heeft tot ver in de middeleeuwen. Op een later tijdstip zal dit allemaal gepubliceerd worden.

Anne Remacle overleed op 26-10-1680 en Mathias hertrouwde spoedig hierna op 8-2-1681 met Barbara Vrancken. Uit dit huwelijk kwamen nog twee kinderen voort: Johannes jr. en Nicolaus.

Johannes senior trouwde met Anna Claeskens op 26-9-1680. Hun oudste zoon Mathias, geboren op 7-3-1683, vond zijn echtgenote aan de andere kant van de Maas. Hij trouwde op 10-7-1717 met Catharina Bocken te Maasmechelen. Mathias werd tot griffier van de schepenbank van Dilsen benoemd. Op 14-8-1723 legde hij de gebruikelijke eed af ten overstaan van de schepenbank. Hij bekleedde dit ambt tot aan zijn dood, die spoedig zou volgen.

Mathias en Catharine hadden samen 4 dochters. Twee hiervan overleden op zeer jonge leeftijd. Ook het huwelijk heeft niet lang mogen duren: Mathias Delbressine overleed op 3 februari 1725 ten gevolge van een tragisch ongeval. Een dag later werd hij begraven. In het overlijdensregister staat vermeld: "...qui obiit ex inflicto sibi vulnere..." Mathias overleed aan de aan zichzelf toegebrachte verwondingen. Voor de schepenbank bestond er aanleiding om nog voor de begrafenis sectie op het lichaam te laten verrichten. Waarom is niet duidelijk. Mogelijk had zijn beroep er iets mee te maken. Om een

onduidelijke reden was het ook voor de schepenbank van belang te weten wat de doodsoorzaak was: de verwonding zelf, of de gevolgen van de verwonding. Uit het sectieverslag blijkt duidelijk, met name uit de weergave van de opgelopen verwonding, dat de dood van Mathias een ongeluk was. Het sectierapport geeft een aantal markante gebeurtenissen en details weer, dat verder commentaar op de hierna volgende letterlijk overgenomen tekst overbodig maakt.

Extraordinaire den 3 feb(rua)

Den momboir des Heeren n(omin)e officij vermits Sr. De Bress van sijne blessure is gestorven, versoukt arrest op het dootd lichaam en visitatie van dien.

Schepenen accorderen het voors(schreven) arrest, ende versoghde visitatie

Relateert Willem Bemelmans gerichtsbode met permissie van het gerecht en ter instantie van den Momboir des Heeren op den 4 feb(rua)rij s'morgens arrest geimponeert te hebben op het dootd lichaam van Sr De Bress met interdictie ict moris op den 4 feb(rua)rij 1725 is het dootd lichaam van Sr. Debrass ten overstaan van de Heeren Drossard en Schepenen van den Heer Doctor Collette, en Chirurgijn Hingstman met sijnen assistent gevisiteert geworden en hebben bevonden den rechten arm van aende vingers tot aen den hals geheel sweert, en stinkende en in den selven arm boven de hande twee wonden van omtrent twee vingers breedt, en uitcomende ontrent de vouwe van den arm met een scherp snijdende instrument geinfligeert aldus gevisiteert op dagh datum als boven

Volgt de declaratie en visitatie van de Heeren Doctor en Chirurgijn,

Te requisitie van den Eedelen Heere Emerix Drossard van Mechelen, jurisdictie van sijn Hoogw den Heere Hoogh Proost der vrije keijserlijcke kercke van St Servaes ende de H.H. Peter Booten, Herman Booten, Jan Pulleners ende Lt. Essers, schepenen, den onders(chreven) geswooren Stadts Doctor der stadt Maestricht, benevens den Chirurgijn Hingstman op den 14 (*) feb(rua)rij 1725 gevisiteert hebbende het doode lichaem van de Heer Matthys De Bresse, inwoonder van het Heudt op de Maese, jurisdictie voors(chreven), ende Griffier van Dilsen, zijnde op den 27 jan(ua)rij 1725 ontrent de klokke 10 uren s'avonts met een breeden Messe, volgens relaes, gewondt inden arm, waerop eene groote haemorrhagia off bloedinge is ontsaen, ende omtrent twee uijren daer

naer eerst door eenen chirurgijn heeft kunnen worden verbonden, ende aldus int leven gebleven tot ontrent den middagh van den 3 feb(rua)rij zijnde den sevenden dagh, naer de ontfangene quetsure, hebben bevonden den rechten arm van de H(ee)re De Bresse voors(chreven), van boven de schouder, tot het uijtterste der vingeren te eenemael swert gephacaleert en stinckende, item twee wonden in het binnenste van den onderarm, ter breedte van ontrent twee dwerse vingeren, geinfligeert deur eenen ende selven stoot met een scherp snijdende instrument, haeren aanvanck nemende vier dweerse vingeren van de onderste zijde boven de handt penetrerende tuschen en deur de Musculus en onder de Peesen dwers langhs de ulna off groote Ellepijp, ende den Radius ofte Cleene Ellepijp, uijtkomende twee dwerse vingeren onder de vouwe der gemelte onderarm off apophysis, met deursnijdinge des adere ende slaghadere, waer op groote bloedinge inflammatie (= ontsteking), gangrana (= afsterving van weefsel door afgeknellen van bloed) ende doodt gevolgt is sonder nochtans dat de bovenste wonde uijt haer selven dooddelijck is geweest, aldus adviseert op t'Heudt aen de Maese ten daeghe als boven, in oirconde etc / was geteeckent / P.J. Collette M. Dr. P. Hingstman Chirurgijn

(*)Waarschijnlijk betreft het een schrijffout en moet hier 4 staan.

Bronnen:

1. Rijksarchief Limburg, Maastricht:
 - *D.H.O. Registers van Stein*
 - *Notaris J. a Cruce (Maastricht)*
 - *Schepenbank Stein, Vrijwillige Rechtspraak, dln 40, 41 en 42.*
2. Rijksarchief te Hasselt:
 - *DTB registers van Maasmechelen*
 - *Maasmechelen, Rollen, 31 (1703-1735), p. 131 ev.*

Vervolg (V)

P.J.Habets en F.J.M.Timmers, sekte Geschiedenis en Genealogie

Rektifikatie.

In "Heemkundesnippers" nr. 2 heeft het zetduiveltje ons parten gespeeld! Op bladzijde 31, 4e regel van boven, moet gelezen worden; Joannes van Mulken, burgemeester, de Heer Cremers en zijn zonen Leo en Mathias, brouwers en Mathias Hennissen, hoofd der school, een venster van 80 gulden. Leonard Haesen...enz.

1906. Op 18 september werd in de parochiekerk te Beek het H. Vormsel toegediend. Als peter en meter van onze parochianen traden op: Mathias Hennissen, hoofd der school en Maria Cornelia Janssen, echtgenote van Leonard Maessen, kerkmeester.

Om de goede geest onder de jongelui te bewaren en vooral om te jeugdige verkering en de treurige gevolgen hiervan te voorkomen, werd, in overleg met kapelaan A. Teneij, besloten een vereniging op te richten voor "Eer en Deugd". Deze zou maandelijks in de kerk vergaderen.

1907. In het begin van het jaar werden vier engelen aangekocht voor het hoofdaltaar, terwijl de twee kleine engelen, die aldaar op de kolommen stonden, werden overgebracht naar de kapel van O.L.V. van Altijddurende Bijstand.

Op plechtige wijze werd in juli de prachtige triptiek van St. Joseph ingezegend. Deze werd geschonken door de familie Jurgens, eigenaar van het kasteel. Zij had een som van 400 gulden beschikbaar gesteld. Toen het bedrag later opliep tot 465 gulden, werd het tekort aangevuld uit het offerblok van O.L.V. van Altijddurende Bijstand.

In september werd begonnen met de grote restauratie van de toren, die geheel met nieuwe leien moest worden gedekt. Het werk stond onder leiding van Jozef Smeets, leiendekker uit Catsop en zijn vader Christiaan Smeets uit Beek. Ze werden geholpen door Pierre Smeets en Jan Dormans uit Geverik, terwijl Martinus Lenaerts, schrijnwerker uit Elsloo, hulp verleende bij het maken der stellingen en het vernieuwen der planken waar zulks nodig was. Bij deze

gelegenheid werden ook op de vier kleine torentjes nieuwe fleurons geplaatst. (Fleurons zijn kleine ornamenten in gestileerde bloem- of bladvorm. F.T.)

Van de grote toren werden de bol en de haan afgenomen en opnieuw verguld door de schilder Jozef Lemmens te Beek, terwijl het kruis driemaal geverfd werd door bovengenoemde Jozef Smeets. Overigens was de bol van rood koper, de haan echter van geel koper. Omdat de tijd ontbrak en wegens de hoge kosten, werden bol en haan niet met bladgoud verguld, waardoor het kleurverschil zou wegvallen, doch de bol werd "primitief in 't vuur vergeeld". Vooral het afnemen van de bol was noodzakelijk omdat hij van boven niet dichtgemaakt was en als toevlucht diende voor de spreeuwen, die er hun nesten in bouwden. Door de regen bleven deze nesten, ten minste in de onderste lagen, vochtig, waardoor er een begin van verrotting merkbaar was aan de koningsstijl, terwijl het onderste gedeelte van het kruis geheel verroest was. De gehele restauratie verliep in de beste orde. Door de gemeenteraad te Elsloo werd met algemene stemmen een subsidie verleend van 500 gulden.

Ook werden dat jaar twee pedestallen van Slavonisch eikehout aangekocht, samen voor de som van 65 gulden. Ze werden op het koor geplaatst met erop de beelden van het H. Hart van Jezus en het H. Hart van Maria.

Het prachtige gotische kruis werd gerestaureerd voor de som van 200 gulden door de beeldhouwer Jos Thissen uit Roermond. Dit beeld is zeer oud en waarschijnlijk vroeger in de oude kerk geplaatst geweest. Later heeft het buiten gestaan, wel onder dak, in de nabijheid der kerk. Daarna nabij de kapel van O.L.V. van Altijddurende Bijstand, bij gelegenheid van een missie. Vervolgens werd het tegenover de preekstoel gehangen en uiteindelijk als triomfkruis midden in het koor, bij gelegenheid van de missie in het jaar 1908. Het kruis, uit notehout vervaardigd, was erg onderkomen. De schedel moest worden afgezaagd. De rottende bestanddelen werden uit het hoofd verwijderd en een nieuwe schedel werd vervaardigd van eikehout (!). Eenzelfde bewerking geschiedde aan een der zijden en aan de voeten van het Christusbeeld, terwijl de kruisbalk geheel nieuw vervaardigd werd in de stijl der kerk en door de schilder J. Meurmans uit Roermond gepolychromeerd (in meerdere kleuren geverfd, F.T.).

Deze publikatie kwam tot stand door de steun van:

Visser's Wegenbouw en Aann. Bedrijf B.V., Drunen
Wegenbouw Slegers BV, Hoensbroek
Architectenbureau Palmen B.V., Sittard
Kwekerijen Decker-Jacobs, Heijthuisen
Laeven Bouw en Aann. Mij BV, Heerlen
Administratie, Advies en Assurantiekantoor Jan Claassen, Stein
Dieteren J. Grondverzetbedrijf, Urmond
Automobiëlbedrijf Jos Bogman BV, Beek
Assurantiekantoor Jack Reijnders, Beek
Fa. Meijers slagerij, Elsloo
Glashandel Van Sint Fiet BV, Meerssen
Jan Göbbels videoreportages, Elsloo
Lebbinck sanitair, Stein
Peter Vossen Brillen contactlenzen centrum, Stein
Aluminium Cornips, Stein
Chris Janssen dierenspecialzaak, Stein
Keukencentrum Bours, Elsloo
Hoveniersbedrijf De Lelie BV, Elsloo
Bors administratiekantoor, Elsloo
Houthandel Gerrit Janssen BV, Stein
Aannemersbedrijf Leers, Elsloo
Stassen tapijt, gordijnen en slaapcomfort, Stein
Glashandel Ad de Jong, Sittard
Foto Hans Jonker Video-c.d. verhuur, Stein
't Naegelke ijzerwaren en gereedschappen, Stein
Schoenmakerij René Janssen, Stein
Riet Visschers kunstnijverheid, Stein
Martin Mols juwelier, Stein
Poeliersbedrijf Tjeu Coumans, Stein
Steps zaadhandel, Elsloo
Installatiebedrijf Ger Jacobs, Elsloo
Likopa Nederland BV, Maastricht
Huskens J.J., Elsloo
Goossens M.J.H., Stein
IJzerwaren Smeco BV, Sittard
Wijn Domein Wim Zonneveld, Stein
Party-service slagerij A. Boesveld, Urmond
Complete woninginrichting Jan Halbersma, Urmond
Van Mólken Karaktermeubelen BV, Elsloo